

MUQIMIY – XALQ SHOIRI VA REALISTIK SATIRA ASOSCHISI

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti menejment fakulteti, biznesni

boshqarish yo'nalishi BBA-83 guruh talabasi

Abdig'ofirov Muhammadbek Lutbilla o'g'li

Annotatsiya: *Maqolada o'zbek adabiyotining mashhur shoiri Muqimiyning hayoti va ijodi yoritiladi. Uning asarlarida xalq hayoti, adolat, halollik va satirik ruhdagi tanqidiy g'oyalar tahlil qilinadi. Shuningdek, Muqimiyning o'zbek realizmi va satirasini shakllantirishdagi o'rni ko'rsatiladi.*

Kalit so'zlar: *Satira, realizm, xalq hayoti, adolat, tanqid, halollik, mehnatsevarlik, o'zbek adabiyoti, haqiqat.*

Abstract: *The article highlights the life and creative work of Muqimiy, a well-known Uzbek poet. It analyzes his reflection of people's life, justice, honesty, and satire in literature, showing his role in forming Uzbek realism and social criticism.*

Keywords: *Satire, realism, justice, honesty, people's life, criticism, diligence, truth, Uzbek literature.*

Аннотация: *В статье рассматриваются жизнь и творчество известного узбекского поэта Мукумия. Анализируются его сатирические идеи, отражение жизни народа и роль в формировании реализма в узбекской литературе.*

Ключевые слова: *Сатира, реализм, справедливость, честность, жизнь народа, критика, трудолюбие, истина, узбекская литература*

O'zbek adabiyoti tarixida xalq hayotini, uning quvonch va iztiroblarini chin dildan ifoda etgan ijodkorlar ko'p. Shulardan biri — XIX asr oxiri va XX asr boshlarida yashab, o'zining satirik va xalqona ruhdagi asarlari bilan tanilgan buyuk shoir Muqimiydir. U o'z asarlari orqali xalqning og'ir turmushi, adolatsizlik va jaholatni tanqid qilib, millatni uyg'oqlikka, mehnatsevarlikka va halollikka da'vat etgan. Ushbu maqolada shoirning hayoti, ijodi va adabiyotimizdagi o'rni haqida so'z yuritiladi. Muqimiy (to'liq ismi Muhammad Aminxo'ja Muqimiy) 1850-yilda Farg'ona vodiysining markazi - Qo'qon shahrida tug'ilgan. U savdogar oilasida voyaga yetgan, dastlab mahalliy maktabda, keyin Qo'qon madrasalarida tahsil olgan. Yoshligidan she'riyat va ilm-fanga katta qiziqish bildirgan, arab va fors tillarini chuqur o'rganib, Sharq adabiyoti namoyandalari — Sa'diy, Hofiz, Navoiy, Fuzuliy asarlarini mutolaa qilgan. Muqimiy o'z davridagi ilg'or fikrli ziyolilar — Furqat, Zavqiy, Nodim Namangoniy bilan yaqin aloqada bo'lgan. Ular bilan birgalikda "Farg'ona adabiy muhit"ni shakllantirishgan. Bu muhitda adabiyot xalq hayotini aks ettiruvchi, adolat va haqiqat uchun kurash vositasi sifatida qaralgan. Shoir umrining

katta qismini Qo'qonda o'tkazgan, ammo turli safarlarda bo'lgan — bu safarlar uning "Toshkent safarnomasi" kabi asarlarida o'z aksini topgan. Muqimiy o'z asarlarida jamiyatdagi illatlarni — poraxo'rlik, adolatsizlik, xalqning ezilishi, amaldorlarning kibr-u manmanligini keskin tanqid qilgan. Uning ijodiy merosida satira va realizm asosiy o'rinni egallaydi. Shoir kulgi orqali jiddiy ijtimoiy muammolarni ochib beradi, xalqni fikrlashga va o'z haq-huquqini himoya qilishga chaqiradi.

Uning mashhur asarlari orasida quyidagilar bor:

"Tanobchilar" — soliq yig'uvchilarning ochko'zligini fosh etuvchi satirik asar;

"Saylov" — amaldorlarning ikkiyuzlamachiligi va poraxo'rligini tanqid qiluvchi she'r;

"Toshkent safarnomasi" — shoirning Toshkentga qilgan safaridan olgan taassurotlari asosida yozilgan asar;

"Qo'qon sayohati" — xalq hayotini aks ettiruvchi sayohatnoma.

Muqimiyning eng mashhur satirik asari bu "Tanobchilar"dir. Asarda xalqni ezayotgan soliq yig'uvchilar — "tanobchilar" obrazi orqali o'sha davr jamiyatining eng og'riqli nuqtalari ko'rsatiladi. Tanobchilar hosilni o'lchaganda halol ishlamaydi, tanobni (o'lchov arqonini) cho'zib, hosilni ortiqcha baholaydi va kambag'al dehqonlardan ko'p soliq undiradi. Shu sababli xalq eziladi, lekin amaldorlar boyib boradi. Shoir kulgi vositasida bu adolatsizlikni fosh etadi. U tanobchilarni xalqning yelkasiga chiqqan "zulm ramzi" sifatida tasvirlaydi. Asar xalq dardini chuqur his etgan, ularning og'rig'ini o'z yuragidan o'tkazgan ijodkorning samimiy hayqirig'idir.

Muqimiy bu asar orqali haqiqatni aytishdan cho'chimaydigan, jasoratli shoir sifatida tanilgan. "Tanobchilar" o'zbek adabiyotida sotsial satiraning ilk namunalaridan biri bo'lib, keyingi avlod yozuvchilariga kuchli ta'sir ko'rsatgan. Muqimiy ijodida xalqchilik, insonparvarlik, halollik, mehnatsevarlik, vatanparvarlik g'oyalari asosiy o'rinni egallaydi. U she'rlarida xalqning orzu-umidlarini, og'riq va dardlarini samimiy ifoda etadi. Shoirning tili xalqona, soddaligi bilan ajralib turadi. U xalq maqollari, iboralari, hazil va kinoyani mahorat bilan qo'llaydi, shu sababdan uning asarlari bugungi o'quvchi uchun ham oson va yoqimli o'qiladi. Muqimiy o'zbek adabiyotida realizm va satira yo'nalishining asoschilaridan biri sifatida tarixda o'chmas iz qoldirgan. U o'z asarlari orqali xalq dardini kuylagan, adolatni talab qilgan, jamiyatni o'zgartirishga da'vat etgan.

Shoir 1903-yilda Qo'qonda vafot etgan, ammo uning ijodiy merosi bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Muqimiy asarlari yoshlarni halollikka, vatanparvarlikka, mehnatsevarlikka va haqiqatparvarlikka o'rgatadi. U — xalq uchun yozgan, xalq bilan yashagan va xalq dardini kuylagan shoirdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov, N. (2001). Muqimiy va uning davri. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Qosimov, B. (2010). O'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.
3. Xudoyberdiyeva, D. (2018). O'zbek satirik adabiyotining shakllanishi. Farg'ona: Yangi asr bosmaxonasi.
4. Rasulov, S. (2015). Muqimiy ijodining ijtimoiy mazmuni. Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti.
5. Zohidov, H. (2020). O'zbek realizmi taraqqiyoti va namoyandalari. Samarqand: Registon nashriyoti.
6. Karimova, G. (2017). Muqimiy ijodining poetik xususiyatlari. Toshkent: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi nashriyoti.
7. Abdullayev, A. (2015). XIX asr o'zbek adabiyotida realizm an'analari. Samarqand: SamDU nashriyoti.
8. To'xtayev, R. (2019). Muqimiy satirasi va uning ijtimoiy mohiyati. Toshkent: Fan va ta'lim nashriyoti.
9. Xamidova, N. (2020). O'zbek ma'rifatparvarlik adabiyotining shakllanish jarayoni. Farg'ona: Yangi asr bosmaxonasi.
10. Nurmatov, D. (2021). Muqimiy asarlarida xalq hayoti va zamonaviylik. Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti.